

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Výchova předškolních dětí ke čtení

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martina Konopíková

vedoucí bakalářské práce

MgA. Milena Matějčková, Ph.D

České Budějovice, 2012

**UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA ČESKÉ BUDĚJOVICE
PEDAGOGICAL FACULTY DEPARTMENT OF PEDAGOGICS AND
PSYCHOLOGY**

Bibliopedagogy of pre-school children

BACHELOR WORK

Martina Konopíková

Bachelor leader

MgA. Milena Matějčková, Ph.D.

České Budějovice, 2012

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název bakalářské práce: Výchova dětí předškolního věku ke čtení

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

Jméno a příjmení autora: Martina Konopíková

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: MgA. Milena Matějčková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2012

Prohlášení:

P r o h l a š u j i, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2012

Poděkování:

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce MgA. Mileně Matějčkové, Ph.D. za konzultace, připomínky a metodické vedení práce; všem, kteří mi ochotně poskytovali informace; svým kolegyním v zaměstnání za jejich pomoc a pochopení; své rodině za morální podporu.

Anotace

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na přípravu předškolních dětí ke čtení. Jak vzbudit jejich zájem o literaturu a následně o její samostatné čtení.

Teoretická část se zabývá pojmy dětská literatura a jejím významem pro rozvoj osobnosti dítěte. Dále vlivem médií na vztah dítěte k literatuře a tím, jak může vztah dítěte k literatuře ovlivnit rodinné prostředí.

Praktická část je zaměřena na práci s konkrétní skupinou dětí v mateřské škole ve Staňkově, na práci s literaturou a na její přiblížení dětem pomocí her, dramatizace nebo hudební výchovy. Také na spolupráci s městskou knihovnou a zjištěním, zda rodiče přibližují literaturu svým dětem.

Klíčová slova:

Předškolní dítě, kniha, dětská literatura,

Abstract

In my thesis I focused on the preparation of pre-school children to read. How to rise their interest in literature and to report its independent fading.

The theoretical part deals with notions of children's literature and its significance for the development of the child's personality. Furthermore, the influence of media on the child's relationship to literature and how this relationship can affect a child in a family environment literature.

The practical part is focused on working with specific groups of children in Stankov nursery school. Working with literature and its proximity to children through games, drama or music education. Also, cooperation with the town library and finding books that parents converge to their children.

Keywords:

pre-school children, book, children's literature,

OBSAH

Úvod	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. Čtenářské dovednosti	10
1.2. Definice základních pojmů	12
1.2.1. Gramotnost	12
1.2.2. Čtenářská gramotnost	12
1.2.3. Funkční gramotnost	12
1.2.4. Literární gramotnost	13
1.2.5. Dětská literatura	13
1.2.6. Čtení	13
1.2.7. Četba	13
1.2.8. Čtenářství	13
1.3. Specifika vývojových období dítěte	14
1.3.1. Batolecí věk	14
1.3.2. Předškolní věk	16
1.3.3. Školní věk	17
1.4. Rozvoj dětského čtenářství	20
1.4.1. Vliv rodiny	21
1.4.2. Vliv medií	21
1.5. Dětská literatura	24
1.5.1. Charakteristika	24
1.5.2. Žánrové rozdělení dětské literatury	25
1.5.2.1. Říkadlo	25
1.5.2.2. Pohádka	26
1.5.2.3. Povídka	29
1.5.2.4. Poznávací literatura	29

2. PRAKTICKÁ ČÁST	30
2.1. Rozvíjení čtenářských dovedností v mateřské škole	30
2.1.1. Vznik kroužku	31
2.1.2. Začátek činnosti kroužku	31
2.1.2.1. <i>Výroba papíru</i>	32
2.1.2.2. <i>Jak vzniká kniha</i>	32
2.1.2.3. <i>Jak se starat o knížky</i>	33
2.1.2.4. <i>Návštěva u školáků</i>	34
2.1.3. Hodnocení činnosti kroužku	35
3. VÝZKUM	36
3.1. Průběh šetření	36
3.2. Výsledky výzkumu	37
3.3. Shrnutí výsledků výzkumu	44
ZÁVĚR	45
Seznam použité a citované literatury	46
Seznam příloh	48
Přílohy	

ÚVOD:

Již od dětství mám velmi ráda knihy. V době, kdy jsem ještě neuměla číst, jsem si knihy jen prohlížela a k obrázkům v knihách jsem si vymýšlela své vlastní příběhy. Později, když už jsem zvládla první písmenka a naučila se číst, jsem prožívala příběhy hrdinů pohádkových knih, plakala s děvčaty z dívčích románů, až jsem se přečetla k drsným hrdinům dobrodružné literatury. Později následovaly zamilované romantické romány a došlo to až k dnešní zálibě v historických románech. Pro mne, jako pro dítě, bylo velmi dobrodružné a nezapomenutelné číst večer při baterce pod peřinou i přesto, že podle rodičů jsem měla už dávno spát. Síla příběhu byla natolik velká, že bylo třeba zjistit, jak to v té či oné kapitole dopadne. Nechtělo se mi opustit svět fantazie a vstoupit do reality skutečných příběhů.

V dnešní moderní době plné všech možných technických vynálezů a elektronických pomocníků se klade velký důraz na technické dovednosti dětí, znalosti světových jazyků a trochu se zapomíná na rozvoj kulturnosti, která je podle mého i v dnešní době velmi důležitá. Proto jsem si jako téma bakalářské práce vybrala právě problematiku přípravy předškolních dětí ke čtení.

Svoji práci jsem rozdělila do dvou částí. V první části jsem se zaměřila na vysvětlení pojmů dětská literatura a dětské čtenářství, vývojové zvláštnosti dětství. Také se zde zaměřuji na význam čtenářství na rozvoj osobnosti dítěte a jeho dalšího vývoje. Zajímá mne, jaký vliv na vztah dítěte ke čtení mohou mít rodiče, či jak tento vztah ovlivňuje rodinné prostředí. V první části práce jsem se také snažila popsat vliv médií na vztah dětí k literatuře.

Protože pracuji jako učitelka v mateřské škole, v druhé části bakalářské práce jsem se zaměřila na konkrétní pracovní skupinu dětí, se kterou pracuji při volnočasových aktivitách v naší mateřské škole. Zaměřuji se zde na přiblížení literatury dětem nejen čtením příběhů nebo vyprávěním pohádek, ale například pomocí her, dramatizace nebo výtvarné a hudební výchovy. Také se snažíme seznamovat děti s knihou při návštěvách městské knihovny, se kterou úzce spolupracujeme a kde je vždy pro děti připraven pestrý program. Navštěvujeme koncem školního roku prvňáčky při hodinách čtení a těšíme se spolu s nimi z jejich čtenářských úspěchů.

I své děti jsem se snažila vést k lásce ke knihám, k literatuře. Od malička jsem jim vyprávěla a četla pohádky, kupovala knihy. Proto také jsem se ve své práci zaměřila na dotazování u rodičů, jak a zda vůbec ovlivňují vztah dětí ke čtení. Navštěvují-li s dětmi různé kulturní akce, zda oni sami se svými rodiči byli v divadle či na výstavě a jestli i jim rodiče kupovali knihy a četli pohádky. Zajímá mě i názor rodičů na vliv médií na vývoj dětí, a jestli sledování televize sami nějak ovlivňují.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Čtenářské dovednosti

V současné společnosti si všichni bezesporu uvědomujeme, že dobré čtenářské dovednosti jsou vstupní branou k vzdělávání jedince, jak V. Mertin (2010) uvádí: „*Nedostatečné dovednosti v oblasti čtenářství nejdou ničím nahradit. Špatné čtenářské návyky nebo dokonce čtenářská negramotnost mohou v naší vyspělé společnosti odříznout jedinci přístup k získání základního i vyššího vzdělání, sníží možnost uplatnění ve společnosti a možnost získat zaměstnání. Často se lidé bez čtenářských dovedností mohou stát nezaměstnanými a dostanou se až na okraji společnosti. Proto je velmi důležité rozvíjet předčtenářské dovednosti již v mateřských školách.*“ Podle V. Mertina (2010) nejnovější výzkumy došly k závěru, že právě předškolní období je nejdůležitější pro osvojení rozhodujících předpokladů pro zvládnutí čtenářských dovedností. Dovednost číst se kontinuálně rozvíjí od nejútlejšího věku dítěte.

Tradiční pojetí výuky nebo rozvoj čtenářských dovedností je spojován se základní školou. Správná doba výuky čtení byla spojována se školní zralostí. Dítě před školní zralostí prý nemá dostatečně vyvinuté percepčně-kognitivní funkce potřebné ke zvládnutí výuky čtení. Proto mateřské škole byla přidělena funkce přípravná. Měla vytvořit u dětí základy a předpoklady pro čtení. Toto přípravné období pokračovalo a stále pokračuje i v prvních třídách základní školy, aby všem dětem byly připravené stejné začáteční podmínky pro výuku čtení.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání je oblast dítě a jeho psychika, kde se uvádí jako záměr rozvoj intelektu dítěte, jazyka a řeči, poznávacích procesů a funkcí, atd. Přímo v oblasti jazyk a řeč se jako dílčí cíle vzdělávání uvádí – „*osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (hudební, výtvarné, pohybové, dramatické).*“ Tento dokument je pro mateřské školy závazný a jsou povinny se jím zcela řídit a zapracovat požadavky vyplývající z RVP PV do své výchovné práce. Tím vytváří podmínky pro přípravné období k čtenářským dovednostem.

V posledních letech se posiluje vzdělávací význam předškolního období jak v rodině, tak i v mateřských školách. Mertin (2010) uvádí: „*Osvojení čtenářství je kognitivní proces, který začíná již bezprostředně po narození, tzv. emergentní, vynořující se, dětská gramotnost. Dítě se učí znát symboly, značky, piktogramy, které nás obklopují. Je to nejlepší cesta k pochopení principů čtení. Již zde se mohou objevovat signály naznačující možné problémy s budoucím nácvikem čtení. Proto musí mateřská škola rozvíjet a podporovat dovednosti související se čtením u všech a především u takových dětí, kde je možné předvídat budoucí problémy se čtením.*“

1.2. Definice základních pojmů

1.2.1. Gramotnost

Původní význam slova gramotnost znamená dovednost číst a psát, která se získává obvykle v počátečních ročnících školní docházky. Gramotnost se tradičně váže jen na mateřský jazyk, do základní gramotnosti se také zahrnují dovednosti základních početních úkonů. Ve vyspělých zemích dosahuje gramotnost obyvatelstva téměř 100 %.

1.2.2. Čtenářská gramotnost

Komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. železniční jízdní řád, návod k používání apod.). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět text přečíst a rozumět, ale také dovednosti vyhledávat, zpracovávat, srovnávat informace obsažené v textu aj. Čtenářská gramotnost je považována za součást funkční gramotnosti. Čtenářská gramotnost českých žáků je silně závislá na sociálně ekonomickém stavu rodiny.

1.2.3. Funkční gramotnost

Funkční gramotnost je schopnost (dovednost, kompetence) orientovat se ve významných a důležitých informacích a úspěšně s nimi nakládat. Dnes přesahuje základní „trivium“ - číst, psát, počítat, protože je na člověka kladena řada dalších požadavků pro jeho uplatnění v životě.

1.2.4. Literární gramotnost

Schopnost nalézt informace v textu, které nejsou určeny jako primární informační zdroje (texty v novinách – úvodníky, komentáře, eseje, texty v časopisech, publikacích apod.), a porozumět jim. Umět si vybrat z textu podstatné, porozumět těmto informacím a umět s nimi správným způsobem nakládat. Tento požadavek je o to složitější, že mnoho autorů různých textů se nevyjadřuje dostatečně přesně

a srozumitelně. Literární gramotnost je rovněž schopnost umět vytvářet srozumitelné texty a další informační zdroje.

1.2.5. Dětská literatura

Literatura pro děti a mládež (LPDM) neboli dětská literatura je část literatury určená dětskému a mladému čtenáři ve věku 3-15 let, která svojí úpravou a obsahem knih přispívá k mentální, etické a estetické výchově čtenáře a je jim uzpůsobena. Literatura má na dítě veliký vliv, poslechem nebo samostatnou četbou probouzí obrazotvornost, spontanitu, fantasii, rozšiřuje slovní zásobu a znalost jazyka. Podněcuje přemýšlení a vzdělávání. Vštěpuje mravní zásady a hodnoty.

Rozlišujeme literaturu intencionální, která je psána přímo pro dětského čtenáře, a literaturu neintencionální, ta byla původně určena dospělému čtenáři, ale postupem času se stala četbou dětskou.

Součástí dětské literatury je lidová slovesnost (písně, říkadla, pověsti, bajky...), lidové i umělé pohádky, ale také romány s dětským hrdinou, dobrodružné i fantastické.

1.2.6. Čtení

Je míněno jako vnímání soustavy tiskových znaků, uvědomování těchto znaků. Podle Vášové (in K. Homolová 2009) zjednodušeně řečeno: „jde o „techniku“ verbální komunikace prostřednictvím psaného textu“.

1.2.7. Četba

Podle Trávníčka (2008) se četbou rozumí: „*činnost, která má sociálně symbolickou hodnotu. Je základní aktivitou, která vykazuje vlastní vnitřní zákonitosti a je z ní patrná plánovitost, hodnotový vztah ke knihám a jejich výběru. Tento vztah není jednorázový, musí být po určitou dobu rozvíjen a udržován.*“

1.2.8. Čtenářství

Jde o projev osobnosti čtenáře. Trávníček (2008) uvádí: „*tento pojem se používá zejména v souvislosti s dětmi, a to ve smyslu plánovitého a cíleného rozvoje četby, zejména za pomoci institucí (škol, knihoven) a podpůrných kampaní a akcí.*“

1.3. Specifika vývojových období dítěte

1.3.1. Batolecí věk

Toto období mě v této bakalářské práci zajímá jen okrajově, a to vzhledem k věku dítěte, které toto období zahrnuje. Do batolecího období patří děti ve věku od 1 roku do 3 let života. Do mateřské školy jsou přijímány děti převážně od 3 let, ale na částečnou docházku i děti mladší. Pro porovnání vývoje dítěte uvádím batolecí věk i přesto, že pro potřeby mé bakalářské práce je důležitější věk předškolní.

Batolecí věk je takzvaným obdobím první emancipace, nebo jak ho nazval E. Erikson obdobím autonomie. Uvolňují se vazby (např. na matku), které by byly překážkou v dalším vývoji dítěte.

Motorické aktivity jsou na počátku rozvoje. Samostatně ovládat vlastní tělo bez pomoci druhých uvolňuje dítě z vázanosti na prostředí a na jiného člověka. Opakováním a procvičováním se rychle zdokonaluje a aktivně rozšiřuje své poznávání. Pro svůj rozvoj potřebuje dostatečné množství podnětů. Motorický vývoj souvisí s potřebou aktivity a to je v tomto věkovém období uspokojováno převážně pohybem. Jak píše M. Vagnerová (2000): „*neuspokojená potřeba aktivity, tj. nečinnost, vyvolává napětí (např. záchvaty vzteku).*“

Jako expanzi do světa lze hodnotit vývoj poznávacích procesů v batolecím věku. Záleží na informacích a získaných zkušenostech, jak dítě poznává okolí a jak se v něm orientuje, cítí-li se bezpečně a začíná se učit pravidla, která v okolním světě platí. J. Piaget (in Vagnerova 2000) nazval toto období: „*fázi symbolického či předpojmového myšlení.*“ Dítě tohoto věku má již dostatek informací o světě, ale jsou jen útržkovité a nejsou vzájemně propojeny.

Řečové dovednosti se rozvíjí na základě zkušenosti a jsou základem sociálního přizpůsobení. Dítě se učí nápodobou. V tomto věku se velmi rychle rozvíjí slovní zásoba (tzv. dětský slovník). Nejdříve se naučí používat podstatná jména a slovesa, jako označení věcí a dějů. Prvotní řečové projevy jsou agramatické, až koncem batolecího období začínají děti používat základy syntaxe.

V batolecím věku by mělo dítě získat základní důvěru v sebe a své schopnosti. Důležitá je pro rozvoj dítěte rovnováha mezi potřebou osamostatňování, emancipací a potřebou jistoty, bezpečí a stability. Podle E. Eriksona (in M. Vagnerova 2000) je pro

batolecí věk typický konflikt mezi potřebou emancipace a pocitu pochybnosti a studu. Má-li dítě při pokusech o osamotňování nějaké nepříjemné zkušenosti, ztrácí sebedůvěru. Získání pocitu jistoty a sebedůvěry je důležité pro další vývoj osobnosti dítěte. Neméně důležité je dosažení vůle k odpoutání se od matky (tzv. separace) a sebezprosažení se. Rozvoj vůle je závislý na úrovni poznávacích procesů. Počáteční projevy nezralé dětské vůle jsou nazývány negativismem. Ten je jedním z faktorů pomáhající vymezit pozici dítěte ve světě. Batole potřebuje řád, jednoduchý, srozumitelný, který je nutno dodržovat. Tak se učí vnímat hranice, pravidla, ta pro něj představují určitou jistotu, může se na ně spolehnout a to je důležité pro jeho osobnostní rozvoj.

Chápání sebe jako samostatné bytosti a zkušenosti s její proměnlivostí jsou charakteristické pro batolecí věk. Sebepojetí se rozvíjí i ke vztahu k osobnímu vlastnictví, které považuje za součást sama sebe. Samostatné jednání je pro dítě důkazem jeho schopností a možností.

Důležitým předpokladem emancipace je rozvoj komunikačních schopností, především verbálních. Potřeba komunikace rozvíjí řečové dovednosti, získávání informací a schopnost přijímat informace od někoho jiného. Zvládnutí komunikace posiluje u dítěte pocit jistoty.

Zvládnutí všech kompetencí dítětem v batolecím věku nám dává možnost pracovat s osobností, která má zájem o další poznávání světa i sebe sama. Proto je možné již dítě v batolecím věku seznamovat s knihou. Podle V. Cabanové (2005) čím dříve, tím lépe. A V. Ober (in V. Cabanová 2005) uvádí, že u tříletých dětí je možné pěstovat správný vztah ke knize.

Pro nejmenší jsou určeny knihy tzv. leporela, které jsou svojí úpravou (např. omyvatelná, vrstvený papír,...) odolné celkovému zkoumání dítěte a slouží spíše jako hračka. V dnešní době jsou vydávána leporela, která vydávají zvuky, hrají, chrastí nebo jsou chlupatá (imitují srst zobrazeného zvířete). Jde o snahu co nejvíce zaujmout pozornost dítěte. Jejich obsah je zaměřen na jednoduchá témata (např. tvary, barvy, zvířata,...). Dominantní je ilustrace, která musí být dítěti srozumitelná, někdy je doplněna jednoduchým textem, kterým bývá často jednoduchý veršovaný příběh. Zpočátku batolecího věku dítě zaujmou především obrázky, až později vnímá čtený text příběhu. Důležité je, že k seznámení s knihou dochází v přítomnosti blízké osoby

(maminka, babička), dítě tak prožívá pocit bezpečí a jistoty i s neznámým příběhem nebo obrázkem. Zvyká si, že kniha je zdrojem informací, poučení i zábavy a pěstuje si v sobě základy kulturnosti.

1.3.2. Předškolní věk

Předškolní období je uváděno v rozmezí od 3 do 6 let dítěte a je převážně spojeno s docházkou do mateřské školy. V tomto období dochází k velkému rozvoji jednotlivých schopností dítěte, který už během dalšího života nikdy nedosáhne takové intenzity. Jak uvádí M. Vagnerova (2000): „*podle Piageta typickým znakem pro toto období je názorové a intuitivní myšlení, egocentrismus, fenomenismus, magičnost a absolutismus.*“

Dítě si přizpůsobuje svět tak, aby byla realita pro něj srozumitelná a přijatelná. Nepřesnost v realitě je motivována potřebou jistoty a bezpečí. Rádo kombinuje reálno s fantazií, je to způsob, jak se vyrovnává s tlakem reality, nedostatkem zkušeností a usnadňuje si orientaci v životě. Fantazie je pro toto období vývoje dítěte nepostradatelná. Vyrovnává rovnováhu mezi city a rozumem. Svůj názor na svět předškolní dítě vyjadřuje v kresbě, hře nebo vyprávění, kde se projevují typické znaky dětského myšlení a emočního prožívání. Jak uvádí Piaget (in Vagnerova 2000): „*je kresba jednou ze symbolických funkcí, v níž se projevují tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe. Stejně tak i hra a vyprávění jsou dalším způsobem vlastního vyjádření pohledu dítěte na svět a na sebe sama.*“

K rozvoji dítěte neodmyslitelně patří rozvoj verbální komunikace. V předškolním období se zdokonaluje v obsahu i formě komunikace. Učí se mluvit a používat gramatická pravidla prostřednictvím nápodoby dospělé osoby nebo starších dětí. Děti rády experimentují s novými slovy (slovní spojení,...). V tomto období řeč prochází rychlým vývojem, od jednoduchých vět až po jednoduchá souvětí. Dochází k používání slov se špatnou logopedickou výslovností až k používání správných gramatických tvarů. Často děti mluví samy pro sebe, nepotřebují posluchače, komentují svoje aktivity, je to tzv. egocentrická řeč, která funguje jako prostředek myšlení.

Rozvoj poznávacích procesů ovlivňuje i sebepojetí. Jak uvádí M. Vagnerová (2000): „*Dítě si uvědomuje svoji jedinečnost a odlišnost od ostatních. Dítě ví, jak vypadá, orientuje se ve svém těle. Sebehodnocení je ale stále závislé na názoru jiných,*

převážně rodičů.“ Nezralost sebepojetí se může projevovat majetnickými sklony, zdůrazněním, co je jejich, a nechutí své věci půjčovat. Posilováním sebeúcty, která vyplývá ze sebepojetí, lze i pozitivní zpětnou vazbou, kdy rodiče pozitivně hodnotí aktivitu dítěte.

Stejně tak jako v batolecím věku i v předškolním období je pro dítě potřeba aktivity to hlavní. Oproti batolecímu věku se v předškolním období dá tato potřeba aktivity více účelně regulovat, dosáhnou tak většího rozvoje schopností a dovedností, např. v oblasti motoriky. Hrubá motorika se vyznačuje celkovým zdokonalením koordinace pohybů těla až k pohybové samostatnosti. Ke zdokonalování jemné motoriky aktivně přispívá tvořivá práce dětí (vystřihování, kreslení, skládání mozaiky, navlékání korálků). S tím souvisí i rozvoj pozornosti, vnímání a paměti.

Tyto kognitivní funkce je třeba u dítěte rozvíjet společně, jsou vzájemně provázané, nebude-li jedna fungovat zcela správně, nebudou správně pracovat i ostatní. Jednou z možností rozvoje těchto kognitivních funkcí je možnost seznamování dětí s knihou. U batolecího věku jsem uváděla leporela, jako knihy vhodné pro ty nejmenší. Jako první krok k seznámení s knihou jsou opravdu nejvhodnější a jejich obliba přetrvává u některých dětí i v předškolním věku. Převážně ilustrace jsou pro děti velkým lákadlem. Umožňují jim samostatné „čtení“ pomocí obrázků a přizpůsobit si text vlastní fantazii. Přes leporela děti postupně pronikají ke knihám, kde text začíná převládat nad ilustrací. Tak se dostávají postupně k literatuře a zájmu o obsah knihy. Největší zájem v předškolním období mají děti o různé druhy pohádek, které jsou hlavním pilířem dětské literatury. Už v tomto vývojovém období dítěte se začínají budovat čtenářské návyky a pozdější vztah k literatuře. Velký význam má pro vývoj dítěte také společné čtení. Především v dnešní uspěchané době je čas strávený s dítětem nenahraditelný. Dochází k upevňování vztahů, vzájemné komunikaci, prohlubování důvěry a rozvoji fantazie.

1.3.3. Školní věk

Toto období začíná nástupem do základní školy ve věku 6 - 7 let a končí pubescencí přibližně kolem 15. roku. Školní věk lze rozdělit do tří fází:

- ✓ Raný (mladší) školní věk: 6 - 8 let
- ✓ Střední školní věk: 8 - 12 let
- ✓ Starší školní věk: 12 - 15 let

Pro moji bakalářskou práci je zajímavé období mladšího školního věku, který začíná nástupem do základní školy. Nástup do školy je v životě dítěte důležitým mezníkem. Role školáka není výběrová, je limitovaná dosažením věku a odpovídající vývojové úrovni. Je obecně chápána jako potvrzení normality dítěte, uvádí M. Vagnerová (2000). V tomto období začínají děti jinak uvažovat než v předškolním věku, kdy je myšlení a vnímání ovlivněno z velké části fantazií a představivostí. Dětské poznávání začíná být přesnější a uvažování logičtější. Změny v uvažování lze shrnout do několika bodů:

- ✓ Decentrace – dovede posuzovat skutečnost podle více hledisek
- ✓ Konzervace – změna zjevných znaků neznamena změnu podstaty
- ✓ Reverzibilita – pochopení vratnosti různých proměn

V mladším školním věku má dítě dobré komunikační schopnosti, ovládá řeč a mateřský jazyk. Kvalita je individuální. Mohou být rozdíly jak ve velikosti slovní zásoby, tak se ve výslovnosti mohou objevovat logopedické vady. Se vstupem do školy se dítě začíná učit číst a psát. To je důležitý okamžik pro rozvoj dětského čtenářství. Je to období, kdy se z posluchače postupně stává čtenář. Správnou motivací je v tomto období dětská zvědavost a touha po poznání. Samo se snaží získávat informace o světě a není nic snazšího než pomocí knih. Také příklad ze strany rodičů a zapojení do čtenářských aktivit dítěte může výrazně ovlivnit dětské čtenářství. Diskuze nad obsahem četby, vysvětlování neznámých pojmů a zájem o aktuální četbu mohou mít pro dítě velký význam.

Než ze z dítěte stane opravdový čtenář, bude zapotřebí pilné práce a trpělivosti jak ze strany dítěte, tak i rodičů a pedagogů. Na pedagogovi zůstává nejtěžší úkol. Nejen naučit dítě zvládnout techniku čtení, kterou už některé děti ovládají v předškolním období, ale také naučit je porozumění čteného textu a získání z něj potřebných informací, tzv. čtenářskou gramotnost. Důležitý je také výběr textu. Tak aby byl text pro dítě zajímavý, srozumitelný a přínosný. Jak uvádí ve své knize Plch (1981):

„Výběr literatury v této fázi by se měl zaměřit na taková díla, která přístupnými hodnotami pomáhají vytvářet radostný vztah ke světu, k novému prostředí, k novým úkolům i k novým vztahům v životě dítěte. Navazuje na díla, s nimiž se děti seznámily již v předškolním věku (především říkadla, rozpočítadla, krátké básně, pohádky apod.) a s přiměřenou náročností prohlubuje a rozlišuje okruh těchto slovesných děl úměrně s přibývajícím poznatkem dětí v ostatních učebních předmětech.“

1.4. Rozvoj dětského čtenářství

Vývoj dětského čtenářství se dá rozdělit do dvou etap, a to na etapu předčtenářskou, kdy dítě neumí číst, a etapu čtenářskou, kdy už je dítě aktivním čtenářem. Podle M. Havlínové (in Homolová 2009) se dá dětské čtenářství rozdělit do tří vývojových období:

- ✓ Dítěti se předčítá, neumí samo číst
- ✓ Dítě už umí a může číst samo
- ✓ Dítě je čtenářem a samo hledá svou další cestu

Tzv. předčtenářské období je část dětského vývoje, která mě v této bakalářské práci nejvíce zajímá. V době, kdy dítě ještě samo nečte a je mu předčítáno, se už ale postupně seznamuje s knihami a komunikuje s nimi. Již v raném věku dítěte se utvářejí celoživotní dispozice a určitá nasměrování. Vlivem správného nasměrování, dobré motivace a hry lze u dítěte připravit základy čtenářství. V předškolním věku je pro dítě důležitá hra a emocionální prožitek. Toho lze využít při seznamování dítěte s literaturou.

První setkání se slovesností je nasloucháním, jak někdo vypráví pohádku, nebo přeřikává jednoduchá říkadla. Někdy je vyprávění doplněno prohlížením dětské knihy. Pomocí fantazie si dítě vytváří své příběhy i během hry, znovu prožívá vyprávěný příběh a pomocí fantazie si jej dotváří.

S literaturou v předškolním věku se dá pracovat i pomocí hudební, výtvarné nebo pohybové výchovy. Není nutné jednotlivé výchovy od sebe oddělovat, ony se dobře vzájemně doplňují. Např. jednoduché říkadlo se dá rytmičtými nástroji doprovodit, pohybově ztvárnit, společně s dětmi vymyslet jiný závěr nebo převyprávět náplň říkadla a na konci práce s jednoduchým textem jeho obsah výtvarně ztvárnit. Tak dochází k fixaci jednoduchého textu a prohlubuje se zájem dítěte o další lidovou slovesnost nebo literární text.

1.4.1. Vliv rodiny

Existuje celá řada lidí, kteří ovlivňují vývoj dítěte. Jedni z nejdostupnějších a nejdůležitějších jsou rodiče. V batolecím a předškolním věku se dítě nejvíce rozvíjí a z velké části se utváří jeho osobnost. Jak uvádí Nakonečný (1998): „*Osobnost je produktem učení, tj. vlivu zkušeností získaných v rámci konkrétních životních podmínek. Tyto podmínky učení tvoří sociální mikrostruktury, v kterých dítě žije (rodina, později škola, ...).*“ V tomto smyslu je osobnost produktem sociálního učení:

- ✓ Imitační učení – učení podle vzorů, nápodoba chování, pozorování

Učení nápodobou je pro tento věk charakteristické a chceme-li ovlivnit výchovu dítěte v jakékoli oblasti, je nejlepším způsobem vlastní příklad. Jak píše Chaloupka (1995): „*Protože kolem sebe vidí rodiče, tak napodobuje ovšem rodiče.*“ Rodič, který bude chtít, aby jeho dítě četlo, ale sám bude trávit čas před obrazovkou a nikdy nevezme do ruky knihu, maximálně reklamní letáky, nebude ve výchově ke čtení tak úspěšný, jako rodič, který pravidelně ve volném čase knihy čte. Někdy se může stát, že i přes osobní příklad nebude mít dítě o čtení zájem, nebo bude dobře míněný vliv rodičů brát jako tlak a dostaví se opačný efekt, nezájem o knihy. I přesto je vliv rodiny na formování vztahu ke čtení obrovský.

V nejútlejším věku čtení utváří pevné pouto mezi dítětem a rodičem, pozitivně ovlivňuje vývoj řeči, fantazie i emočního citění. Společně strávený čas četbou navazuje nezapomenutelné chvíle pohody, bezpečí a lásky. Dobré je tento čas zařadit do pravidelných rituálů rodiny. Vybrat část dne, kdy nebude čtení a komunikace ničím rušena, lze se na tuto činnost zcela soustředit. Určitý řád a pravidelnost jsou ve výchově dítěte velmi přínosné. Čtením lze také odpoutat pozornost dítěte od nepříjemných situací (např. čekání u lékaře). Důležité je i to, aby dospělí předčítali s radostí a aby je společně strávené chvíle s knihou skutečně bavily.

Seznamování dítěte s literaturou nejsou jen chvíle strávené četbou nebo vyprávěním, ale i společné návštěvy knihoven a knihkupectví. V mnoha knihovnách a dnes i obchodech s knihami, jsou dětské koutky, kde si dítě v klidu a příjemném prostředí může samo prohlížet a vybírat knihy, které si pak odnese domů. Většinou knihy, které si dítě vybere samo, rádo prohlíží, čte, nechá si předčítat a chce se k nim často vracet. Takové knihy jsou dobrým základem k založení dětské knihovničky.

Založení a doplňování dětské knihovny je pro dítě významnou událostí. Ta může mít v budoucnu velký význam pro dítě jak v oblasti vzdělávací, zájmové tak i relaxační.

„Vznikne-li v dítěti v předškolním věku návyk potřebovat knížku pro radu i pomoc, udělali jsme maximum pro jeho budoucí gramotnost,“ říká V. Gebhartová (2011).

Devatero jak probudit v dítěti zájem o četbu:

- 1) Zvolit správnou knihu
- 2) Být správným příkladem
- 3) Vysvětlovat neznámá slova
- 4) Čtení jako divadlo
- 5) Povídat si o obrázcích
- 6) Dotýkat se knih
- 7) Číst pravidelně
- 8) Rozvíjet fantazii
- 9) Kniha jako inspirace k dalším činnostem

1.4.2. Vliv medií

Slovo „médium“ vychází z latiny a znamená prostředek, prostředník, zkrátka to, co zprostředkování zajišťuje. To, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, je médium komunikační – televize, tisk,...

Konkurencí pro knihu je jednoznačně televizní obrazovka. Dnes vlastní televizor naprostá většina rodin a stoupá počet dětí, které mají vlastní televizor ve svém pokoji a sledují vysílání bez omezení. Rodinné prostředí, kde je sledování televize ve volném čase běžnou záležitostí, oslabuje předpoklady dětí pro čtení knížek. Televize, která ovládá volný čas, je nepřítelem knihy. V rodinách, kde je strávený čas u televize regulován a dítě motivováno i k jiným volnočasovým aktivitám, najdeme čtenáře častěji. Sledování příběhů nebo pohádek v televizi je mnohem jednodušší, než čtení stejného příběhu. Zde je televize z hlediska časové náročnosti ve značné výhodě.

Jak prokázali četné výzkumy, tráví-li děti mnoho času u televize, mají často problémy s mluvením, čtením, představivostí, souvislým myšlením. Dochází také

k narušení vývoje v oblasti fyzické, psychické, intelektuální a sociální. Děti do dvou let by neměly mít kontakt s televizí vůbec, nebo jen minimální. Pro starší děti se nedoporučuje věnovat televizi, počítači a videohram více než dvě hodiny denně.

Nicméně nelze televizi jen zavrhnout. Má i své kladné stránky. Vzdělávací programy nabízejí dětem zábavným a poutavým způsobem znalosti, které jim jen těžko můžeme zprostředkovat jiným způsobem, například vesmír, nebo podvodní svět jsou v televizi na dosah ruky. I přesto je důležité pozorně vybírat programy, které děti sledují, důsledně redukovat čas strávený před televizní obrazovkou tak, aby u dětí nevznikla závislost na obrazovce. Přece jen nejde o společníka z masa a kostí. Neumí dítě obejmout, vysvětlit mu to, čemu nerozumí, neumí držet dítě za ruku, když se bojí. V animovaných seriálech pro děti je někdy více agrese, násilí a vulgárních slov než v pořadech pro dospělé. Pravidelná „konzumace“ knih tak může přispívat k zmenšení vlivu masových médií, jako je televize a počítače.

1.5. Dětská literatura

1.5.1. Charakteristika

Jednou z částí literatury je dětská literatura, správný název je literatura pro děti a mládež – LPDM. Tento název se postupně vyvíjel a zpočátku známe názvy jako dětské spisy, dětské čtení, dětské písemnictví atd. Tato oblast literatury je specifická. Je to protiklad literatury pro dospělé. Velmi málo je ovlivněna změnami ve společnosti, nemusí se přizpůsobovat proměnám norem, ale musí plnit svoji funkci se zaměřením na dětského čtenáře. Je transparentní, názorná a emotivní. Směřuje k naději a mravnímu ideálu. Často se v próze používá tzv. ich – forma. Tak mohou děti lépe proniknout do děje, rozvíjí se jejich fantazie a představivost.

V literatuře určené dětskému čtenáři nesmí chybět ilustrace. V knihách (pro nejmenší čtenáře - leporela, obrázkové knihy a pro starší děti komiksy) je dokonce ilustrace nadřazena textu. S přibývajícím věkem čtenáře ilustrace ustupují textu i jejich výtvarné zpracování se zjednodušuje.

Důležité je přístupnost a přitažlivost literatury pro dětského čtenáře. Tato literatura je určena převážně čtenářům ve věku 3 až 15 let, kdy se v průběhu těchto let mění zájem čtenáře o žánry dětské literatury. Zatímco pro děti mladší je typickým žánrem říkadlo a později pohádky, pro děti starší je typický zájem o prózu.

Dětská literatura se ještě rozděluje na literaturu intencionální (od slova intence – záměr). Do této skupiny patří díla přímo určená pro dětského čtenáře, zpravidla jsou vydávána nakladatelstvím v edici určené přímo pro určitou věkovou skupinu dětí. Druhou částí dětské literatury jsou díla neintencionální. To jsou taková díla, která původně byla určena dospělému čtenáři, ale postupem času se stala součástí dětské literatury.

Literatura pro děti má několik funkcí. Jednou z důležitých je funkce estetická. Ta se dá rozdělit na tři priority, které jsou zastoupeny v různých poměrech. První z priorit je funkce didaktická, ta rozvíjí sociální dovednosti, hodnotovou orientaci, emocionalitu. Z žánrového hlediska sem patří pohádky, bajky, příběhy s dětským hrdinou. Další, neméně důležitou, funkcí je funkce poznávací, která rozvíjí vědomosti a znalosti dítěte. Radíme sem dětské encyklopedie, cestopisy, čítanky, prózu historickou i biografickou. Třetí prioritou je funkce imaginativní, pomocí které se u dítěte rozvíjí

fantazie, hravost, sem patří především autorské pohádky nebo poezie. Jak píše Mocná (2004): „*Funkce imaginativní je znatelná až v moderní literatuře, dříve se projevovala jen v dětském folklóru.*“

1.5.2. Žánrové rozdělení dětské literatury

Některé žánry dětské literatury jsou specifické pro určitou věkovou skupinu dětí. To souvisí s psychomotorickým vývojem dítěte a složitostí daného literárního žánru. Podle tohoto hlediska se literatura dělí na díla vhodná pro předškolní věk, mladší a starší školní věk. Pevné hranice lze zde hledat jen těžko, některé knihy jsou těžko zařaditelné do určitého věkového období a i vývojové stupně dítěte mají velké výkyvy.

Další možné členění je podle literárních druhů na díla lyrická, epická, dramatická, to znamená, že podle jazykové formy jde o poezii, prózu nebo drama.

1.5.2.1. Říkadlo

Dětská říkadla jsou základním literárním žánrem dětské literatury. Prostřednictvím říkadel se děti vlastně učí mluvit. Charakteristické pro říkadlo je jednoduchý, mnohdy nesmyslný verš. Podstatou pro snadnou zapamatovatelnost a líbivost je rytmus. „*V dětském říkadle není rytmus příkrasou, nýbrž samotnou podstatou věci*“, uvádí K. Čapek (in V. Gebhartová 1987). „*Pro české říkadlo je typické střídání přízvučné a nepřízvučné slabiky, tzv. trochejské metrum,*“ jak uvádí V. Gebhartová (1987).

Říkadlo má dlouholetou tradici, tvoří základ dětského folklóru, ale ani dnes není zapomenutým žánrem dětské literatury. Ba naopak, je stále aktuální pro mnohé autory pro jeho nosnost a účinnost. Podle Gebhartové (1987) lze pro jejich rozmanitost dělit říkadla ještě do podžánrů, jako např.:

- ✓ elementární říkadla ke hře dospělého s dítětem
- ✓ doprovodná říkadla k pohybovým hrám
- ✓ vsuvky k choreograficky složitějším hrám
- ✓ pokřikovánky (škádlivky)

- ✓ oblamovaly – říkadla pro zlepšení výslovnosti
- ✓ hádanky
- ✓ rozpočítadla

Mezi nejznámější české autory říkadel pro děti bezesporu patří František Hrubín a jeho knihy „Špalíček veršů a pohádek“, „Říkejte si se mnou“ a další. Také Josef Kainar významně přispěl svojí tvorbou do oblasti dětských říkadel. Jeho tvorba je typická tím, že dítě staví do sobě rovné pozice, ale přesto jsou jeho verše snadno srozumitelné. Josef Václav Sládek vnesl do své tvorby kladný vztah k přírodě a rodné zemi. I dnes jsou vydávány knihy s říkankami, ale jde většinou o lidovou slovesnost, sesbíranou a bez autora.

1.5.2.2. Pohádka

Jen jako dospělí jsme schopni vnímat svět na základě vlastních zkušeností, orientovat se v něm a pochopit smysl naší existence. Proto je naším důležitým úkolem vychovávat děti tak, abychom jim pomohli nalézat smysl života. Představy o světě a jeho smyslu potřebují postupný vývoj stejně tak jako naše tělo a mysl. Také je důležité získat dostatečné množství zkušeností. V tomto směru nám významně může pomoci i literatura pro děti.

Příběh, který dítě upoutá, v něm začne probouzet zvědavost, představivost, uvědomí si své pocity, tužby a na závěr nabídne dítěti řešení celého problému. Všechna tato hlediska nejvíce uspokojí z dětské literatury – pohádka. Bez pohádek si dětskou literaturu nelze představit. Je pravda, že pohádkový příběh nevypovídá sice nic o současné společnosti, vznikl již dávno, ale dozvíme se v něm mnoho o řešení různých lidských problémů, jejich nesnázích, tak mají tyto pohádkové příběhy velký vliv na morální výchovu dětí a smysluplnost jednání v různých životních situacích. Bruno Bettelheim (2000, str. 9-10) píše: „*Podle psychoanalytického modelu lidské osobnosti obsahují pohádky důležitá sdělení pro vědomou, předvědomou a nevědomou mysl, ať funguje v daném okamžiku na kterékoli úrovni. Tím, že pojednávají o všeobecných lidských problémech a zejména těch, které zaměstnávají dětskou mysl, obracejí se, k pučícímu Já, podněcují jeho rozvoj, a přitom ulevují předvědomým a nevědomým tlakům. Děj příběhů dodává těmto pudovým tlakům přesvědčivou důvěryhodnost a podobu a současně ukazuje, jak je uspokojit v souladu s požadavky Já a Nadjá.*“

Pohádky měly a mají velký psychologický význam pro všechny děti různého věku i pohlaví. Proto je poselství pohádek v životě dítěte důležité a neměli by ho podceňovat ani rodiče, ani učitelé. V pohádkách je zlo zastoupeno stejně jako dobro. Ukazuje se zde, že životní nesnáze a nespravedlnost jsou součástí každého lidského života a boj proti nim je nevyhnutelný. Pohádkové postavy nesou lidské vlastnosti, jsou dokonale a podrobně vykresleny a nejsou rozporuplné. Pohádková postava je buď dobrá, nebo zlá, chytrá, nebo hloupá,... Tak má dítě možnost důkladně rozpoznat jednotlivé vlastnosti a rozdíly mezi nimi. Umožňují dítěti si vybrat, na kterou stranu se přikloní, kým by chtělo být, podle potřeby změnit identifikaci, ztotožnění se s tím či jiným pohádkovým hrdinou. I takto je možné ovlivnit další osobnostní vývoj dítěte.

Pohádky jsou jedinečný literární útvar, který je zcela srozumitelný dítěti. Dají se považovat za umělecké dílo, prostřednictvím pohádek je dětem zprostředkováváno naše kulturní dědictví. Součástí mnoha pohádek jsou náboženské motivy a biblické příběhy a to proto, že v době kdy vznikaly, bylo náboženství nedílnou součástí běžného života. Každý pohádkový příběh nese význam ve více rovinách. Je těžké určit, která pohádka a v jakém věku dítěte je pro něj vhodná. Dítě si v každém stádiu vývoje najde v příběhu to, co právě potřebuje řešit, s čím nebo kým se potřebuje ztotožnit. Některé jsou pro dítě jen rozptýlením, některé si bere za vzor, jinde hledá řešení svých problémů. Pohádky jsou pro dítě nejdostupnější zdroj informací o zkušenostech a moudrosti prověřené časem a mnoha generacemi. Nejlepší pro dítě je, když mu rodiče pohádky vyprávějí, tím dávají dítěti najevo souhlas s myšlenkou, kterou pohádka obsahuje, s fantazijními představami dítěte, které příběh vyvolává. To nepřímo souvisí s věkem a vyspělostí dítěte. Jak píše J.Trávníček (2007): *„Dítě ve věku kolem 3 let zřejmě nechce vnímat příběhy jako strukturu „jak to dopadne“: Jeho zvědavost není to prvotní; prvotní je, že si to chce „užít“. V daleko větší míře touží po účasti na této struktuře, po tom, aby mohlo být součástí vyprávění, využívá informace pro něj srozumitelné a potřebné.“*

Dítě by mělo o příběhu přemýšlet, jinak pohádka ztrácí část svého účelu. Může přemítat a má pro to dostatek prostoru, je-li příběh jen pohádkou a není to pravda, nebo je to pravda. Opravdu se takové věci dějí a lidé se tak chovají? Podle B.Bettelheima (2000) jsou pohádky kouzelným zrcadlem, které odráží některé stránky našeho vnitřního světa a ukazuje potřebné kroky ve vývoji od nezralosti ke zralosti.

Důležité je, že pohádky mají vždy šťastný konec a dítě se nemusí obávat, že jeho fantazijní představy ho obrátí špatným směrem. Vždy najde na konci příběhu úlevu a útěchu. Ty jsou důležité vzhledem k tomu, že některé pohádkové příběhy jsou strašidelné až hrůzostrašné. Největší útěchou pro dítě je nastolení spravedlnosti, odstranění zla ze světa a žít šťastně až do konce života. Důležité je být sám sebou, získat nezávislost a nebát se postavit osudu.

Nedílnou součástí pohádek a důležitým přínosem pro dítě je probouzení fantazie. Fantazie je významným „hnacím motorem“ sociálního i kulturního vývoje. Bez fantazie by byl lidský život omezený, fantazie je kreativní síla namířená do budoucnosti. Tak jako k sobě neodmyslitelně patří děti a pohádka, tak k životu neoddělitelně patří i poezie, fantazie a smyslové vnímání. *„Fantazie je neodmyslitelnou součástí zdravého psychického vývoje, má psychohygienický význam - možnost odbourávání napětí, stresů, strachů a přebytečná energie“*, uvádí E. Müllerová (2001). V životě bez fantazie narůstá frustrace, agrese a násilí, v životě chybí inspirace a imaginace, potřebná potrava pro duši.

Děti a pohádky k sobě neodmyslitelně patří, jsou pro dětskou fantazii a psychosociální vývoj nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Ovšem nebyla vždy pohádka určena výhradně dětem. V minulosti si pohádky vyprávěli dospělí, nahrazovali tak ústním předáváním pohádkových příběhů psanou literaturu. Mnohdy se také pohádka zaměřuje s pověstí. Děj v pohádkách není vázaný k žádnému konkrétnímu místu, času ani k historické události, jak tomu naopak bývá v pověstech.

Také pohádky se dají rozdělit na několik podžánrů a variací. Nejvhodnější, zejména pro předškolní děti, jsou pohádky zvířecí. Zde jsou podobné jako v bajce hrdiny zvířata, která jednají jako lidé. Dále pohádky tzv. pěstounské, které jsou zaměřené na výchovné poučení kladné i záporné (O Smolíčkovi). U tohoto druhu pohádek se často objevují pohádky kumulativní (řetězové), kde se jednoduchý děj nabaluje dalšími situacemi a postavami, ale předchozí děj se stále opakuje, cvičí se tak paměť dítěte (O veliké řepě, O slepičce a kohoutkovi). Tyto pohádky procvičují nejen paměť, ale i vyjadřování, proto by mohly mít také název didaktické. Všechny pohádky se zvířecí tematikou pomáhají dětem, zvláště těm nejmladším, orientovat se v mezilidských vztazích. Za novelistické pohádky můžeme označit díla podobná povídce, mají žertovnou podobu a vysmívají se převážně hlouposti a nadutosti (O Kocourkově). Další částí pohádkové tvorby je autorská pohádka, někdy se jí říká umělá. Existuje více než sto padesát let, má mnoho rozmanitých tvarů, které se dají dále

jen těžko rozdělit. Objevují se zde i pohádkové skladby, které mají podobu šňůry pohádek (Pohádky z pařezové chaloupky), nebo pro větší děti románovou stavbu (Alenka v kraji divů).

1.5.2.3. Povídka

Dalším žánrem dětské literatury jsou povídky. Většinou mají jednoduchý a přímočarý děj, krátký časový úsek a jsou ukončené. Postavy mají jednoznačný charakter (působí tak, že člověk je pouze dobrý, nebo zlý) a není jich nikdy příliš, proto se děti snadno orientují v textu. Tematicky jsou převážně zaměřené na život dětí, jejich rodinné prostředí nebo na přírodu. U dětí jsou oblíbené cyklické povídky s jedním hlavním hrdinou (O letadélku Káněti). Pro děti mladší (batolecí a předškolní věk) se povídky příliš nehodí. Příběh je složitější a potřebné informace pro pochopení děje jsou pro mladší děti skryty v množství dalších informací.

1.5.2.4. Poznávací literatura

Místo v „četbě“ předškolních dětí si postupně získala i umělecká literatura. Převážně je zastoupena beletristickými prvky, to vzhledem k psychickému vývoji dítěte, ale přibývá i encyklopedií a věcné literatury. Tato díla jsou dobrým doplňkem při vzdělávání, podporují u dětí samostatnost, poznávání reality a propojení znalostí. Tato literatura se v některých knihách zaměřuje jen na určité odvětví (encyklopedie o přírodě) nebo sdružuje více informací (Dětská encyklopedie).

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1. Rozvíjení čtenářských dovedností v mateřské škole

Pátým rokem pracuji jako učitelka v mateřské škole, protože mám od mládí velkou zálibu v literatuře, chtěla jsem se o krásu dětské literatury podělit i s dětmi v mateřské škole.

Ve své třídě mám zapsáno 26 dětí ve věku od 3 do 6 let. Práce s nimi je velmi zajímavá a činorodá. Při běžné každodenní práci v mateřské škole, společně s dětmi, s literaturou pracuji. Seznamování dětí s literaturou se prolíná celým školním rokem, čtením pohádek před odpoledním odpočinkem, předškolní přípravu dětí, básničkami, říkadly, dramatizací, práci s textem, hrou s písmeny atd. To všechno je práce zajímavá, pro rozvoj dětí velmi důležitá, ale musí se zde prolínat i činnosti z ostatních oblastí, děti musí získávat i jiné informace a dovednosti, a to nejen z oblasti literatury.

V dnešní době, kdy je možné získávat informace nejen z knih, ale i z různých médií a internetu, se dle mého názoru na knihy trochu zapomíná. Je na nás, dospělých, dětem zprostředkovat setkání s knihou, naučit je, jak se s knihou zachází, jak se k ní máme chovat a proč je důležité na knihy nezapomínat. Pro dítě je mnohem snazší zmáčkнуть knoflík na televizi nebo u počítače, kde informace jsou mu podávány snadno a bez větší námahy, než se „trápit“ čtením nebo vyhledáváním v knihách.

Dnes je důležité klást důraz na vytváření vztahu dítěte s knihou už v mateřské škole. Pro některé děti je to jediný přístup ke knihám. Není samozřejmostí, že v každé rodině jsou knihy k dispozici. Kniha, vzhledem k její stále vzrůstající ceně, se pro některé ekonomicky slabší rodiny může stát i luxusní záležitostí.

Při čtení pohádky před odpoledním odpočinkem mě dost často děti říkaly, že tu či onu pohádku znají, ale z DVD nebo televize, ne z knížky. Zjistila jsem, že některé současné děti dokonce neznají klasické pohádky, že jim doma nikdo pohádky nečetl a ani nečte. To mě vedlo k rozhodnutí vytvořit se souhlasem rodičů skupinu dětí, převážně ve věku pěti až šesti let a hlouběji se zaměřit na jejich seznamování s knihou a dětskou literaturou.

Proč právě děti ve věku pěti až šesti let? Ne, že bych podceňovala zvědavost či intelekt mladších dětí, ale toto rozhodnutí jsem učinila i s přihlédnutím na předčtenářskou přípravu a zžitkování jimi získaných informací a zkušeností při výuce

čtení na základní škole. Chtěla jsem jim zprostředkovat setkání s knihou trochu jinak. Zajímavým, netradičním způsobem společně s prožitkem.

2.1.1. Vznik kroužku

Tento krásný pohádkový název jsme spolu s dětmi vybrali pro naše odpolední setkávání. Nazvali jsme se kroužkem i přesto, že to není označení úplně výstižné, ale pro děti snadno zapamatovatelné, oproti názvu zájmová či volnočasová odpolední aktivita. Proto, s dovolením, budu dále používat označení kroužek.

Název „Koblížek“ si děti vybraly samy z mnoha společných návrhů. Označení to je velmi výstižné. Také se chceme spolu s dětmi „prokutálet“ světem dětské literatury, poznávat nové a nové příběhy, věci, kamarády, prožívat společná dobrodružství,... Chceme se společně seznámit s knihou, jak se s knihou zachází, jak vzniká, kde se dá koupit, půjčit, kdo je to spisovatel, kdo ilustrátor, ...

Dominantou našich činností je hra. Hra dětem přináší uspokojení, získání zkušeností, vědomostí, podněcuje jejich tvořivost a poznávání souvislostí v reálném životě. Všechny vědomosti, znalosti a zkušenosti získávají děti prostřednictvím hry, a to i s pomocí výtvarné, hudební a dramatické činnosti. Děti, si během kroužku, mohou plno činností vyzkoušet samy, na věci, které budeme zkoumat, si mohou sáhnout, prozkoumat, osahat si je nebo zkusit samy vyrobit.

2.1.2. Začátek činnosti kroužku

Na začátku školního roku se do kroužku „Koblížek“ přihlásilo 18 předškolních dětí, z toho 7 chlapců a 11 děvčat ve věku 5 až 6 a půl roku. Děti chodí během školního roku do různých tříd naší mateřské školy. Spolu se setkáváme jedenkrát týdně, vždy ve čtvrtek, v době od 13:00 do 13:30 - 45 hodin. Naše setkání jsou příjemná, tvořivá a všechny nás moc baví.

V předešlém školním roce 2009/2010 jsme si s dětmi společně hráli na téma-divadlo. Děti se seznamovaly s různými druhy loutek (s maňásky, s marionetami, prstovými loutkami), s divadelními žánry (činohra, balet, opera, muzikál,...). Zkusily si samy vyrobit masky (divadelní kostýmy) a kulisy a samozřejmě jsme si společně zahráli také divadlo. Děti to velmi bavilo, obohatila se jejich znalost kultury, rozvíjely fantazii a tvořivost.

Pro školní rok 2010/11 jsem si připravila pro děti program, který se zabýval klasickou pohádkou. Na toto téma mě přivedly samy děti, které velmi málo znají klasické dětské pohádky, jako např. „ Hrnečku, vař“, „ O perníkové chaloupce“,... A aby to nebylo jen čtení pohádek z knih, připravila jsem si program, kde se s knihou hlouběji seznámíme. Jak kniha vzniká, jak se s ní zachází, kde ji najdeme, koupíme. Naše společná činnost není jen o povídání. Proto si každé dítě vyrobí během roku svoji pohádkovou knihu. K tomu, abychom si ji mohli vyrobit, potřebujeme prozkoumat, z čeho se kniha skládá, jak vlastně vzniká.

2.1.2.1. Výroba papíru

Nejdůležitější je zjistit, z čeho se vyrábí papír. Děti uváděly různé materiály a měly pravdu. Papír se vyrábí jak ze dřeva, textilu, tak starého papíru. Jak první bylo dřevo. Stromy v lese je třeba pečlivě vybrat, stromy pokácet, klády odkutálet na pilu,... To vše se stalo námětem naší hry. K práci se také hodí pěkná písnička a všechno jde lépe.

Do hry se začaly zapojovat děti. Ty méně průbojné zpočátku jen přihlížely. Postupně začaly napodobovat stromy v lese nebo kutálející se klády. Nenáročnost hry doplněná rytmičkou melodií zlákala postupně ke hře všechny děti. Dřevo jsme měli připravené, ale v mateřské škole by se špatně zpracovávalo, tak po vzájemné poradě jsme se domluvili, že si papír zkusíme vyrobit ze starých novin.

Naše další setkání bylo ve znamení velké práce. Do trhání novin na malé kousky se zapojili všichni, procvičili si tak jemnou motoriku a spolupráci. Namáčení, mixování, vybírání papírové směsi na sítku a její vysoušení bylo pro děti nevšedním zážitkem. Zda se práce povedla, jsme museli počkat do dalšího dne.

Výsledkem naší společné práce bylo několik malých listů šedého, hrbatého papíru. Dětem zářily oči nadšením. Po řádném dosušení si každý odnesl kousek domů. Odnášely si každý svůj kousek papíru s velkou hrdostí. Bylo to jejich vlastní dílo, nikdo nezůstal při práci stranou. S velkým zaujetím pomáhal i chlapec, který má problém se zařazením do kolektivu a se spoluprací s dětmi.

2.1.2.2. Jak vzniká kniha

Papír jsme si vyrobili, ale jak se z něho stane kniha, byl další úkol na zkoumání. Složit k sobě listy papíru jen nestačí. Kdo píše do knih pohádky a kreslí do nich ty krásné obrázky? Tak zněla nejedna otázka. Sešla se spousta různých odpovědí

a zajímavých návrhů. Každý z nás si donesl z domova svoji nejoblíbenější knížku. Vzájemně jsme si je představili, co se nám na ní nejvíce líbí. Vytvořili jsme z nich výstavku a knížky si prohlédli.

Jedna z odpovědí, jak vzniká kniha, byla: „koupí se v obchodě a je to.“ Zahráli jsme si tedy na obchod, ale až byly všechny knihy vyprodány, kde vzít nové? Společně jsme navrhli tiskárnu, ale ta tiskne hotové pohádky, které jí někdo zadá. Vzájemnou spoluprací jsme došli ke spisovateli a ilustrátorovi. Vysvětlili jsme si, kdo to je, co dělá. Domluvili jsme se, že si zkusíme každý svoji knihu vyrobit.

První přišly na řadu desky. Přeložili jsme si čtvrtku. Každý si své desky podepsal, s pomocí, nadepsal název knihy. Bude to kniha pohádek, zněla společná domluva. Doma si děti ozdobily desky obrázkem. Zbývalo jen doplnit listy s pohádkami.

V průběhu roku jsme si vyprávěli, četli nebo hráli klasické pohádky, např. Hrnečku, vař, O Červené karkulce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce,... S každou pohádkou přibyl dětem v knížce jedem list. Byly to omalovánkové listy s pohádkou, o které jsme právě mluvili. Děti si je vybarvovaly a poctivě střádaly ve svých knižních deskách.

Všechny nás tyto aktivity velice bavily. Některé dramatizace pohádek jsme zahráli i ostatním dětem. Jednoduché verše k pohádkám se děti učily z paměti a zvládly i jednoduchý zvukový doprovod. Jejich zaujetí se projevilo větším zájmem o knihy i mimo kroužek. Samy si během dne knížky prohlížely, přinášely si své oblíbené z domova a chtěly se o ně podělit s ostatními dětmi. Zpětná odezva byla i ze strany rodičů. Maminka šestileté holčičky mi při vzájemném rozhovoru sdělila, že hledají pohádky, o kterých mluvíme, doma v knížkách a čtou je několikrát po sobě.

2.1.2.3. *Jak se starat o knížky*

Když už jsme si začali knížku sestavovat a pracovat s ní, měli bychom vědět, jak se o ni starat. Ne každá knížka zůstává stále pěkná. S některou bylo špatně zacházeno a je to na ní vidět. Ukázali jsme si, jak se správně knížky prohlíží nebo čtou, jak se obrací listy, že máme mít čisté ruce, netrháme je, nekreslíme do nich a ukládáme knihy do skříně, které se říká knihovna.

V mateřské škole máme v každé třídě dětskou knihovnu a někteří ji mají i doma. V našem městě se nachází také městská knihovna, kde je uložena velká spousta knih a je možné si je půjčovat domů. S dětmi jsme se do městské knihovny zašli podívat.

S mateřskou školou navštěvujeme městskou knihovnu vcelku pravidelně. Paní knihovnice má vždy připravené zajímavé knihy a úkoly. Děti si mohou knihy prohlížet, paní knihovnice z nich čte krátké úryvky a na závěr je připraveno několik úkolů, které souvisí s tématem besedy. Tentokrát ale byla návštěva trochu jiná. Šli jsme hledat skřítku knihovnička, který se o knížky stará.

Skřítek má na starost všechny knížky a nejvíce práce má určitě v městské knihovně. Dohlíží na takovou spoustu knih a opravovat to, co neposlušný čtenář knížce provedl, gumovat pokreslené stránky, lepit roztrhané knížky atd. S dětmi jsme se domluvili, že budeme skřítkovi pomáhat a s knížkami zacházet opatrně a napomínat kamarády, kteří se ještě neumí o knihy správně starat.

Děti si na zadní stranu své knížky nakreslily skřítku knihovnička, aby jim pomohl na jejich knížku dohlížet. Jak vypadal, záleželo jen na jejich fantazii. Nikdo nechtěl, aby se do jeho knihy nastěhoval zlý „Kaňkoun“ a všechnu jejich práci pokazil. Učit se ohleduplnosti k věcem, lidem a jejich práci je důležitou součástí výchovy dětí. Děti se učily dodržovat pravidla a upozorňovat na jejich dodržování i druhé. Bylo zajímavé sledovat děti, jak ukazují mladším dětem obrázek skřítku a vysvětlují, co má práce a jak mu mají pomoci. Za velký úspěch považují, když děti samy přinášely knihy ze školní knihovničky a chtěly pomoci s jejich opravou.

2.1.2.4. Návštěva u školáků

Ke konci školního roku se dětem jejich pohádková knížka plnila obrázky pohádek. Některé si velmi oblíbily a několikrát jsme se k nim vraceli. Děti si vyzkoušely i různé výtvarné techniky, kdy pomocí nich vyráběly kulisy nebo loutky k dramatizaci pohádek. Divadlo je velmi bavilo, naučily se vzájemně spolupracovat a být k sobě ohleduplní. Pohádku O zimní královně jsme si s dětmi upravili, nacvičili a zahráli všem dětem v mateřské škole.

Ze všeho nejvíce se děti těšily, až budou chodit do školy a naučí se číst. Pak si budou moci samy pohádku přečíst. Proto jsme se vydali za kamarády do první třídy, aby nám ukázali, co už s písmenky umí.

Ve škole jsme se vzájemně srdečně přivítali, školáci nás provedli základní školou a po přestávce nás čekala společná hodina čtení. Ukázněně jsme se posadili na koberec v zadní části třídy a poslouchali školáky, jak už umí číst. Děti seděly bez hnutí a se zájmem sledovaly paní učitelku, jak vyvolává postupně všechny žáky, aby nám přečetli kousek pohádky. Po skončení ukázky čtení, měly školní děti připravené pro nás

zajímavé úkoly - hádanky, puzzle. Moc nás mrzelo, že vypršel čas určený pro naši návštěvu a museli jsme se rozloučit.

V mateřské škole jsme si s dětmi vyprávěli zážitky z návštěvy ve škole. Dětem se hodina četní moc líbila. Všechny se moc těšily, až půjdou v září samy do školy.

2.1.3. Hodnocení činnosti kroužku

Ze své práce s dětmi v kroužku „Koblížek“ mám dobrý pocit. Skupina dětí byla vytvořena z dětí, které navštěvují různé třídy v mateřské škole, přesto se velice sblížily a staly se dobrými kamarády.

Děti se naučily spolupracovat, vzájemně se respektovat, dodržovat domluvená pravidla. Některé potřebovaly k zapojení se do společných her více času na adaptaci, ale nakonec nikdo nezůstal stranou. Při našich setkáních panovala vždy dobrá nálada, přátelská atmosféra, pocit důvěry a bezpečí.

Důležitou částí činnosti kroužku byla hra. Děti při ní získávaly nové sociální zkušenosti a dovednosti, rozvíjely smyslové vnímání, fantazii a představivost, schopnost soustředit se. Důležité bylo respektovat potřebu pohybu a uvolnění energie, která je v předškolním věku dosti velká. Proto činnost kroužku byla pestrá, od čtení, vyprávění, přes hudební a dramatickou činnost, až k pohybovým hrám. Také nesměly chybět výtvarné a pracovní činnosti, které byly u dětí velmi oblíbené.

Během školního roku děti získaly zkušenosti s literaturou, nenásilným způsobem se naučily zacházet s knihami, starat se o ně a mít je rády. Ví, že v knihách je spousta krásných pohádek, příběhů a zajímavých informací.

3. VÝZKUM

Cílem mého výzkumu je zjistit, zda se v dnešní době rodiče předškolních dětí zajímají o předčtenářskou výchovu svých dětí. Dále také jak je to s jejich postojem k sledování televize a jejího vlivu na děti. Zda se zajímají o čas, který děti stráví sledováním televizoru, regulují ho a zda vybírají pořady, které děti mohou sledovat.

Také mě zajímá, jak rodina může ovlivnit vztah ke čtení. Zda rodiče, kteří mají kladný vztah k literatuře a předávají ho svým dětem, byli ve svém dětství s literaturou seznamováni. A nejen s literaturou, ale celkově s kulturou (divadlo, výstavy,...). Chtěla bych zjistit, zda je pro dnešní rodiče kulturnost důležitou součástí života.

3.1. Průběh šetření

Cílovou skupinou mého průzkumu byli rodiče předškolních dětí. Sběr dat jsem provedla, se souhlasem ředitelky, u rodičů v mateřské škole, kde pracuji.

Za výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník, což je dnes nejčastější způsob shromažďování dat, má velké pokrytí respondentů (dotazovaných osob) za krátký časový úsek. Dotazníkovou formou se dá zjistit vyšší počet dat než při rozhovoru, který je také veden dotazováním.

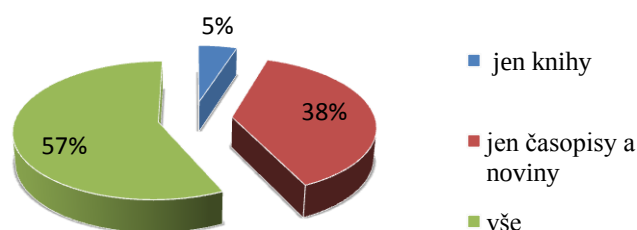
Vytvořila jsem dotazník s kombinací uzavřených otázek, kde je u některých možnost doplnění, a s jednou otevřenou otázkou, spíše doplňkovou otázkou. Celkový počet otázek v dotazníku je dvacet. Dotazník byl zcela anonymní a je součástí přílohy této bakalářské práce.

Mateřskou školu, ve které pracuji, navštěvuje celkem 138 dětí. Požádala jsem učitelky jednotlivých tříd o rozdání dotazníků rodičům každého dítěte v jejich třídě. V týdnu, kdy jsem s pomocí kolegyně rozdávala dotazníky, nebyly některé děti z různých důvodů přítomny. Někteří rodiče odmítli dotazník vyplnit a argumentovali přesyceností anketami a dotazováním, ať už přímo nebo prostřednictvím telefonu. Celkem bylo tedy rozdáno 75 dotazníků. Zpět jsem získala 56 vyplněných dotazníků, to znamená návratnost zaokrouhleně 75 %. Pro konečné zpracování mohlo být použito 51 dotazníků. 5 respondentů špatně, nebo ne zcela, vyplnilo dotazník a ten nemohl být pro celkové šetření použit.

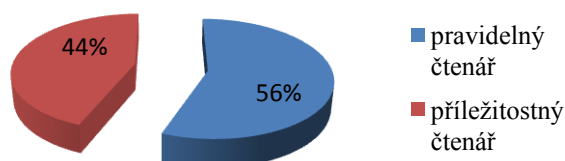
3.2. Výsledky výzkumu

Jednotlivé otázky z dotazníku jsem se snažila vyhodnotit a graficky zpracovat v pořadí, v jakém byly respondentům zadávány.

- V první otázce mě zajímalo, zda rodiče čtou, a to nejen noviny a časopisy, ale také knihy. Tato otázka vyplynula přirozeně z podstaty celého dotazování. Předpokládám, že když rodiče mají vztah k četbě, budou věnovat čas i dětskému čtenářství. Tato myšlenka se mi v dalších otázkách potvrdila. Touto otázkou jsem zjistila, že většina oslovených respondentů nečte jen tiskoviny, ale také knihy. Jen velmi malá část dotazovaných čte jen knihy a poměrně větší část oslovených rodičů čte jen časopisy a noviny.

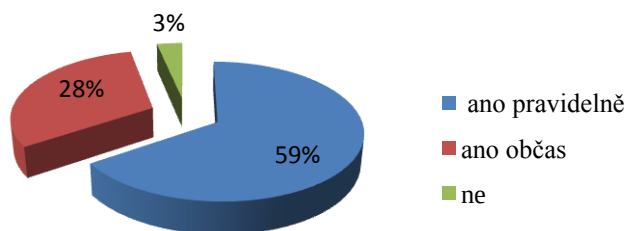

- Druhá otázka doplňuje otázku první. Je zaměřena na pravidelnost četby knih dotazovaného respondenta. Zaujalo mě, že i v dnešní hektické době se najdou pravidelní čtenáři. Při výchově dítěte ke čtenářství je mimo jiné důležitý osobní příklad rodiče.

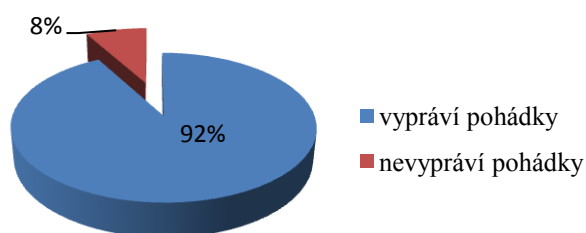

- Třetí otázka je zaměřená na čtení dětem. Jestli rodiče dětem čtou a je-li toto společné čtení pravidelné nebo není. Předškolní děti samy neumějí číst a jejich kontakt s knihou je zprostředkován osobou, která je prostředníkem mezi spisovatelem a dítětem. Z výsledku je vidět, že tradice pravidelného čtení dětem je u nás ještě živá. Někteří respondenti k otázce samovolně dopisovali, že čtou dětem pravidelně před spaním.

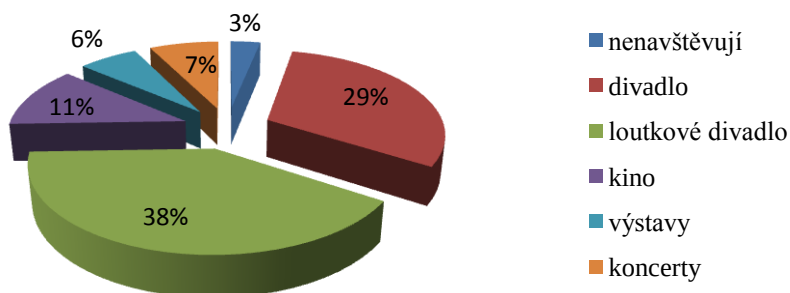
Rodiče, kteří uvedli, že čtou jen občas, doplňují společné večerní čtení poslechem pohádky z CD.

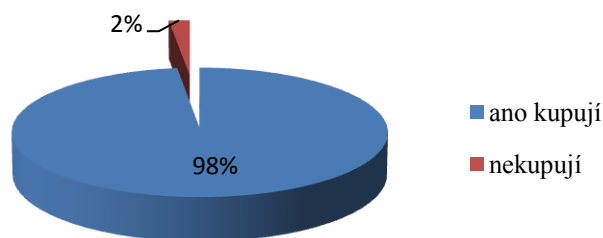
➤ Neméně důležité je pro předškolní děti vyprávění. Nejlépe je, když příběh nebo častěji pohádky vypráví dítěti osoba blízká. S tím souvisí čtvrtá otázka. Vyprávíte svým dětem pohádky? Z dotazníku je patrné, že vypráví pohádky dětem velká většina dotázaných.

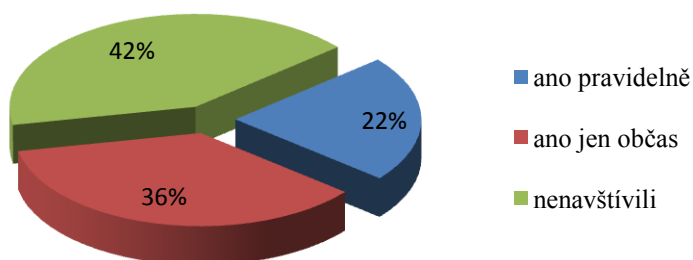
➤ Zájem o literaturu se u dětí dá prohlubovat nejen četbou, ale i jinými prostředky. Například návštěvou divadla, loutkového divadla, kina, koncertu nebo výstavy, atd. V páté otázce jsem zjišťovala, navštěvují-li dnešní rodiče s dětmi některé kulturní akce a jaké. Z velké části respondenti odpověděli, že různé kulturní akce s dětmi navštěvují, a to převážně loutkové divadlo, divadlo, v menší míře byla zastoupena i návštěva kina, koncertu nebo výstavy. Jen v několika málo případech uvedli cirkus a muzea. Potěšitelné je, že procento rodičů, kteří s dětmi žádnou kulturní akci nenavštívili, je velmi malé.

➤ Rozvoj čtenářské gramotnosti lze podpořit nákupem dětských knih. Založení dětské knihovničky je pro dítě velmi významný okamžik. V šesté otázce mě zajímalo, zda rodiče kupují dětem knihy. Důležité je, aby šlo o kvalitní dětskou literaturu. To musí rodiče posoudit sami, nebo pomocí recenzí knih. Pro děti je velmi dobré, že na tuto otázku vesměs rodiče odpověděli kladně. Jen malé procento, s odvoláním na vysoké ceny knih, odpovědělo záporně.

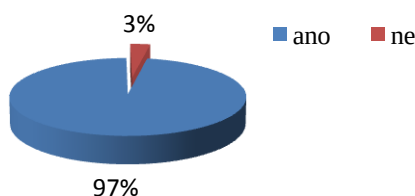

➤ S dnešní vysokou cenou knih souvisí i další, v pořadí sedmá otázka. Knihy si lze zapůjčit v knihovnách. Řada knihoven je vybavena dětskými koutky, kde si je možno knihy prohlédnout a popřípadě zapůjčit domů. Naše mateřská škola navštěvuje městskou knihovnu vcelku pravidelně. V této otázce jsem zjišťovala, zda navštěvují nebo navštívili, také někdy rodiče se svými dětmi knihovnu. Z výsledků je patrné, že část rodičů knihovnu s dětmi nikdy nenavštívila, oproti tomu nemalé procento respondentů uvedlo, že knihovnu s dětmi navštěvuje pravidelně. I občasné návštěvy knihovny mohou mít pozitivní vliv na vztah dítěte ke čtení.

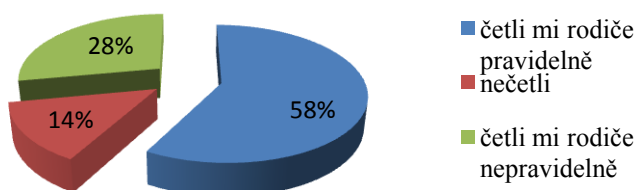
➤ Nejen nákup knih, návštěva kulturních akcí a společné čtení či prohlížení knih je pro předškolní děti důležité. Neméně důležité je pro správný psychický rozvoj dítěte si o zážitcích, prožitcích společně popovídat. Vysvětlit dítěti neznámé situace, záhadná slova, strašidelný příběh nebo se podělit o radosti i starosti má velký význam nejen

k získání vztahu dítěte ke kulturnosti, ale také prohloubení sociálních a citových vztahů v rodině. O tom, zda rodiče se svými dětmi hovoří, vyprávějí si, co viděli, zažili nebo četli, jsem se ptala v osmé otázce dotazníku. Až překvapivé je vysoké procento respondentů, kteří si najdou čas na společné „povídánky“ s dětmi. Velmi tento výsledek vítám.

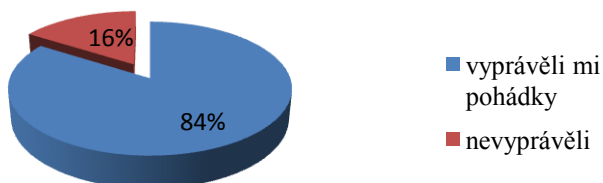

➤ V další části dotazníku jsem se zaměřila na to, má-li vliv na jednání rodičů (ve vztahu dítě a kniha) vlastní zkušenost z dětství. Jestli i dnešním rodičům jejich rodiče četli, vyprávěli pohádky, navštěvovali společně kulturní akce, dostávali knihy,... Je až s podivem, jak se odpovědi shodovaly. Například: ano, čtu svým dětem; ano, četli mi moji rodiče. Z výsledků šetření se dá říci, že když máme z dětství zkušenosti s dětskou literaturou, předáváme tyto zkušenosti dál našim dětem. Objevily se i odpovědi, kde respondent tuto zkušenost ze svého dětství nemá, a přesto svým dětem zprostředkovává setkání s literaturou. Také se potvrdilo, když rodiče nemají žádný vztah k literatuře od dětství, nepovažují za důležité zájem o literaturu vštěpovat svým dětem. Zaměřila jsem se na tyto otázky:

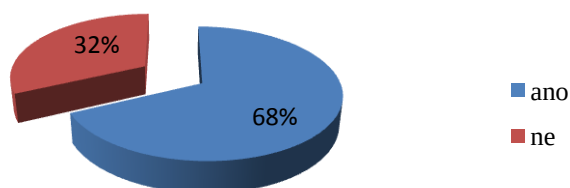
Četli Vám v dětství rodiče?

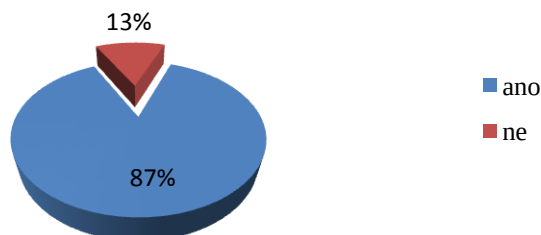
Vyprávěli Vám rodiče pohádky?

Navštěvovali jste s rodiči nějaké kulturní akce?

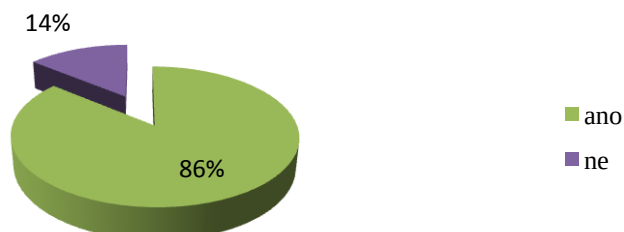
Četli jste už jako malé děti?

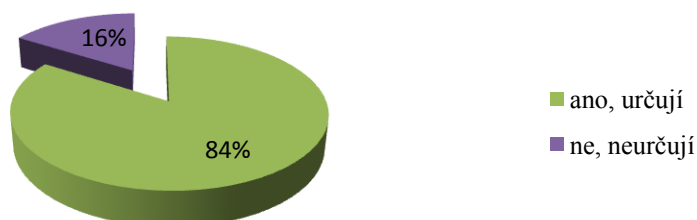
Dostávali jste jako děti knihy?

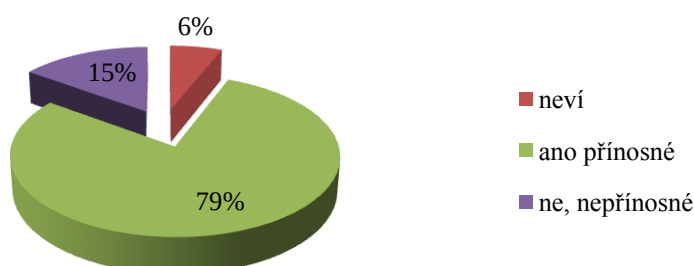
➤ Poslední část dotazníku jsem zaměřila na media a jejich vliv na předškolní děti. V současné době tráví děti s televizorem několik hodin denně. Sledují nejen pořady pro ně určené, ale i programy pro ně nevhodné. Také jsem se setkala s lidmi, kteří v dnešní době televizor nevlastní. Proto první otázka této části zněla, jestli se děti dívají na televizor, video nebo DVD. Odpověď byla jednoznačná, všichni odpověděli ano. Další otázkou se ptám, jestli rodiče vybírají programy, které jejich dítě v televizi sleduje. Z výsledků dotazování je patrné, že většina rodičů dětí v předškolním věku vybírá televizní programy, které jejich děti sledují.

➤ Nejen programové složení, ale i čas strávený před televizní obrazovkou je důležitý v předškolním období dětí korigovat. Proto se v další otázce ptám rodičů, jestli určují čas, který smí dítě u televizoru denně strávit. Většina rodičů svým dětem čas vymezený pro sledování televizní obrazovky určuj, jak vyplynulo z výsledků dotazování.

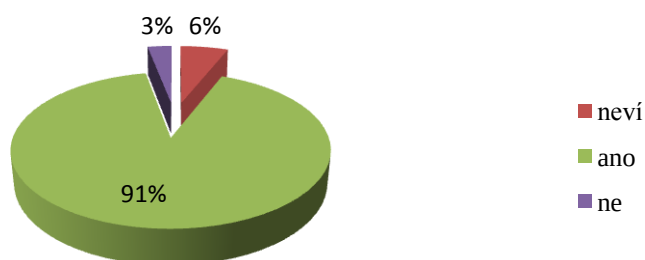

➤ Také názor respondentů na otázku, je-li sledování televize pro malé děti přínosné, je celkem jednoznačný. Většina si myslí, že sledování televize přínosné není. Jen poměrně malá část dotazovaných vidí ve sledování televize přínos i pro malé děti. Část rodičů není rozhodnuta.

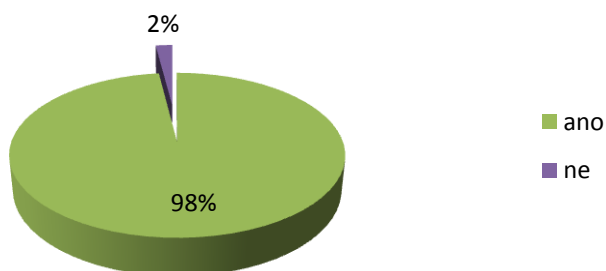

➤ O tom je-li sledování televize pro děti vhodné, či nevhodné, by se dalo dlouze diskutovat. Určité vzdělávací nebo přírodovědné programy, které jsou určeny pro danou věkovou skupinu, zprostředkují dětem věci, které by se jen těžko povedlo znázornit nebo najít v knihách. V tomto směru má televize své přednosti. Druhou stránkou je násilí, nestálost, honba za mocí a bohatstvím, které jsou v televizním vysílání pomalu celodenní náplní. To zcela jistě může ovlivnit vývoj dítěte. Proto jedna z otázek zněla: má vliv televize na rostoucí kriminalitu mládeže? Jednoznačně odpověděla téměř většina respondentů kladně. Názor rodičů, že televize může ovlivnit kriminalitu mládeže, zastává mnoho lidí, i já souhlasím. Někteří respondenti si nejsou zcela jisti,

uvedli v dotazníku, že neví. Jen velmi malé procento respondentů nevidí v televizním vysílání spojitost s nárůstem kriminality mládeže.

➤ Součástí dotazníku je také otázka, která je v dnešní technické době podle mne zajímavá. Všichni se snažíme, abychom ovládali všechny technické vymoženosti doby, uměli cizí jazyky a zapomínáme na kulturu. Zajímá mě, jestli je pro dnešního člověka kulturnost (zájem o četbu, divadlo, výtvarné umění,...) důležitá. Překvapila mě téměř jednoznačná kladná odpověď ze strany respondentů. Jen 2% dotazovaných tento názor nesdílí.

➤ Na doplnění a částečně jen ze zajímavosti je v dotazníku vzpomínková otázka na nejoblíbenější knihu z dětství. Polovina respondentů (48%) tuto otázku nevyplnila, nebo si navzpomíná. Ti, co otázku vyplnili a napsali svoji oblíbenou dětskou knihu, se v mnoha případech shodli. Jednoznačně nejčastěji respondenti uvedli jako nejoblíbenější knihu Děti s Bullerbynu od Astrid Lindgrenové 12%. Na pomyslném druhém místě je kniha Honzíkova cesta Bohumila Říhy 9%, třetí místo patří obecně pohádkám 6%, na čtvrté místo se dostal Malý Bobeš od Josefa V. Plevy 5%, v dalším pořadí Babička Boženy Němcové, Robinson Crusoe Daniela Defoea, Říkali mi Leni Zdeňky Bezděkové,...

3.3. Shrnutí výsledků výzkumu

Ze zpracovaných dat vyplývá, že větší část dotazovaných rodičů má zájem o připravenost dětí ke čtení a snaží se ji podporovat jak společným čtením, nákupem knih, návštěvou knihoven, tak i rozvojem kulturnosti dětí. především návštěvami různých kulturních akcí. Z odpovědí respondentů je nejoblíbenější divadlo, a to nejen loutkové.

Podpora kulturního vnímání dítěte přispívá k jeho celkovému rozhledu a podporuje zájem o literaturu. V určitém postavení je kulturnost jednou ze součástí úspěchu. To si uvědomují rodiče i v dnešní technicky náročné době, kdy je třeba podávat ty nejlepší výkony.

S předáváním vztahu k literatuře dětem také souvisí naše zkušenost s literaturou v dětství. Z dotazníku vyplývá, že čteme dětem, protože nám také rodiče četli. Aniž si uvědomujeme, že rozvíjíme u dítěte zájem o čtení, sociální vztahy, ... Naše prožitky z dětství byly tak silné, že řada z nás si pamatuje svoji nejoblíbenější dětskou knihu.

Řada rodičů si uvědomuje, že dnešní trend sledování televize není pro mladší děti přínosem, a proto se snaží regulovat čas, který dítě stráví před televizní obrazovkou, nebo vybírat vhodné pořady, jak vyplývá ze zpracovaných dat.

Tímto dotazníkem se potvrdila řada mých domněnek, jak v souvislosti se čtením rodičů dětem, tak s postojem k médiím.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala přípravou předškolních dětí ke čtení. V teoretické části jsem se snažila popsat charakteristiku vývojových období dětí, batolecí věk, předškolní a mladší školní věk, tak aby byl vidět vývoj ve všech oblastech potřebných pro budoucí čtení. Popsala jsem rozvoj dětského čtenářství, vliv rodiny a médií. Charakteristikou dětské literatury a jejích žánrů se zabývám v dalším kapitole teoretické části. Nejvíce jsem se rozepsala o pohádce, která je jednou z nejdůležitějších částí dětské literatury.

Na pohádku jsem se zaměřila i ve své praktické části bakalářské práce. V praktické části jsem se zaměřila na činnost zájmového kroužku „Koblížek“, který vedu v mateřské škole. Jeho náplní bylo seznámit děti s knihou a dětskou literaturou, a to nejen klasickou četbou a vyprávěním, ale i pomocí pracovní, výtvarné, hudební a dramatické činnosti. Ukázalo se, že tento způsob přiblížení literatury a knih dětem byl úspěšný, děti si vytvořily kladný vztah ke knihám a přenesly si zájem o četbu i do každodenních činností. Začaly knihu vnímat jako společníka a nejen jako zdroj informací. Spontánní a radostný prožitek společných činností mi byl velkou odměnou a potvrzením smyslnosti mé práce.

Poslední část bakalářské práce jsem zaměřila na výzkum zájmu rodičů o přípravu předškolního dítěte na čtení. Jakou měrou se na přípravě podílí a jaký mají pohled na vliv médií v předškolním věku dítěte. K tomuto účelu jsem použila dotazníkovou metodu, z důvodu získat co nejvíce informací. Potvrdilo se, že rodiče dětí v předškolním věku, mají zájem o přípravu dětí ke čtení. Velká část rodičů dětem pravidelně čte, navštěvuje s nimi různé kulturní akce a klade důraz na výběr televizních pořadů, které jejich děti sledují. Také se potvrdilo, že nejsilnější je osobní příklad. Rodiče, kterým bylo v dětství čteno, čtou svým dětem a vedou je ke kladnému vztahu ke knihám.

Je mnoho možností, jak čtení dětem přiblížit. Největší práce stále zůstává na rodičích, kteří mohou svojí činností rozšířit dětem prostor pro čtení a literaturu. Mohou tak rozvíjet osobnost dítěte a jeho touhu po poznání.

„Nemilovat knihy znamená nemilovat moudrost. Nemilovat moudrost však znamená stát se hlupákem.“

J. A. Komenský

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY:

- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2000, ISBN 80-7106-290-1
- CABANOVÁ, Vlasta. *Formotvorné posobenía jako pestovanie vzťahu ku knihám v predčitatel'skom a čitatel'skom období*. Komenský 2005. ISSN 0323-0449
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Portál, Praha 2011, ISBN 978-80-7367-854-8
- HOMOLOVÁ, Kateřina. *Čtenářská propedeutika*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2009. ISBN 978-80-7368-657-4
- CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. VICTORIA PUBLISCHING, a.s. Praha 1, 1995. ISBN 80-85865-40-8
- MERTIN, Václav; GILLERNOVÁ, Ilona (eds). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8
- MOCNÁ, Dagmar; PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Paseka 2004. ISBN 80-7185-669-X
- MÜLLEROVÁ, Else. *Příběhy z měsíční houpačky*. Portál, Praha 2001. ISBN 80-7178-601-2
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Academia, Praha 1998. ISBN 80-200-0628-1
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Vyprávěj mi něco ... (Jak si děti osvojují příběhy)*. Pistorius& Olšanská, Příbram 2007. ISBN 978-80-87053-07-2
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Host, Brno 2008. ISBN 978-80-7294-270-1
- PLCH, Jaromír. *O výchově slovesným uměním v mladším školním věku*. SNP, Praha 1981
- PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Portál, Praha 2003. ISBN 80-7178-772-8
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Portál, Praha 2000. ISBN 80 -7178 -308-0

Další prameny

<http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/clanky/gramotnosti.html>

<http://www.piaac.cz/sials>

<http://encyklopedie.vseved.cz/dětská+literatura>

<http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/579/rodicum/deti-a-vliv-medii/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Výzkumný ústav pedagogický
v Praze 2004, ISBN 80-87000-00-5

SEZNAM PŘÍLOH

Obrazová příloha č.1.

Obrazová příloha č.2.

Obrazová příloha č.3.

Obrázková příloha č.4

Obrázková příloha č.5.

Obrázková příloha č.6.

Příloha č.7.

Návštěva městské knihovny

Čtení s prvňáčky

Králová, princezny a rytíři

Pohádka o zimní královně

Cirkus v MŠ

Pohádková kniha

Dotazník

PŘÍLOHY

Obrázková příloha č.1. – Návštěva v městské knihovně

Obr. 1 – seznámení s knihovnou

Obr. 2 – paní knihovnice čte dětem ukázkou z pohádkové knížky

Obr. 3 – skládání pohádky, ze které byla čtená ukázka, pomocí číslic a geom. tvarů

Obr.4 – prohlížení knih, plnění pohádkových úkolů

Obrázková příloha č.2. - Čtení s prvňáčky

Obr. 5 – společné plnění úkolů

Obr.6 – předškolní děti poslouchají pohádku, kterou čtou žáci prvních tříd

Obrázková příloha č. 3. – Král, princezna a rytíři

Obr.7- příprava na dramatizaci pohádky

Obr.8 – setkání krále a rytíře

Obrázková příloha č.4 - Pohádka O zimní královně

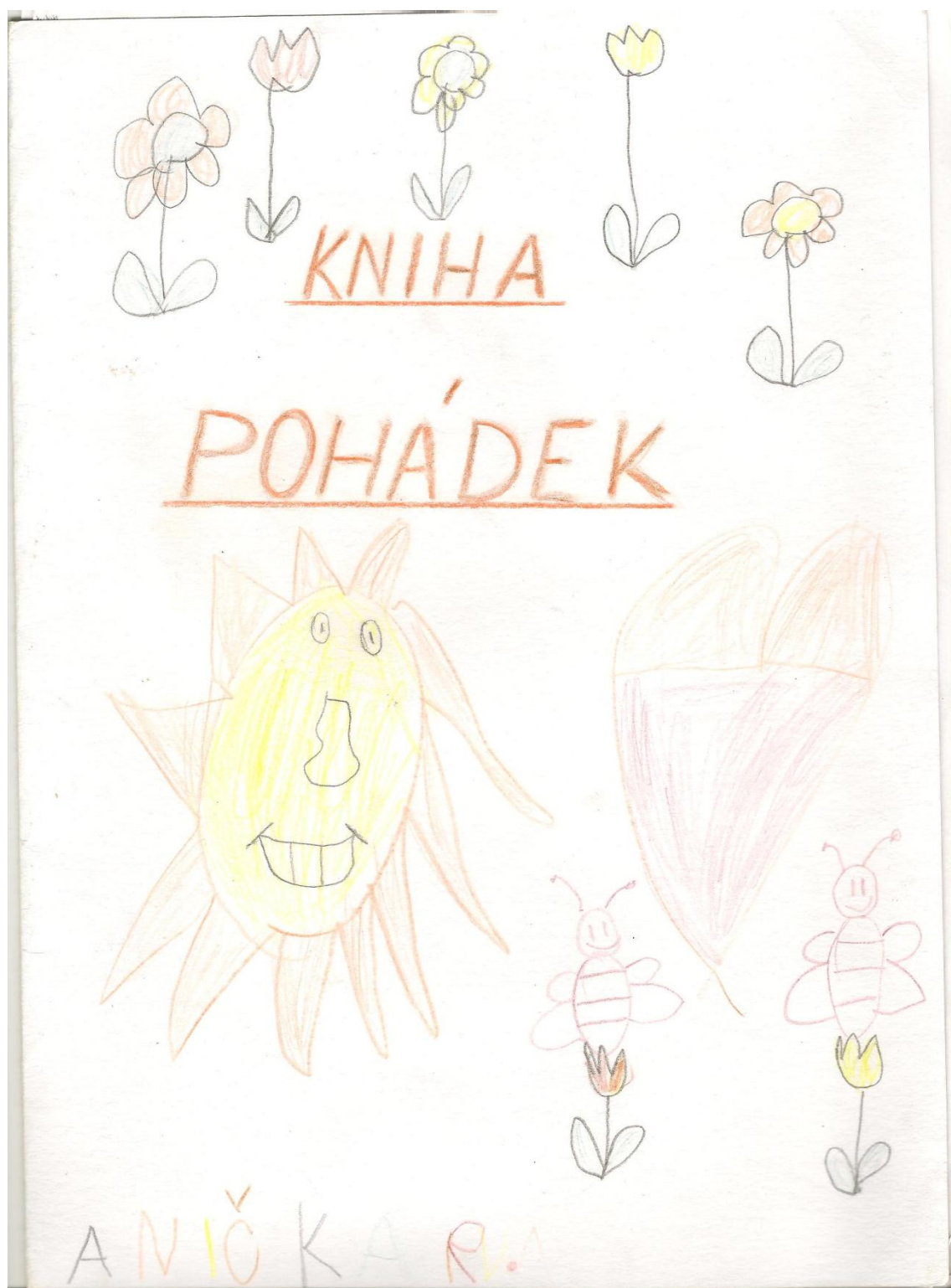
Obr. 9 – představení pohádky o zimní královně pro děti z MŠ

Obrázková příloha č. 5 – Cirkus v MŠ

Obr. 10 – artefietika – Klaun

Obrázková příloha č.6. – Pohádková kniha

Příloha č.7. - Dotazník

Dotazník pro rodiče dětí v MŠ. Jsem studentkou 3. ročníku pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, obor učitelství pro mateřské školy. Pro zpracování své bakalářské práce, Vás prosím o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad ke zpracování výzkumné části mé práce. Vyplnění je anonymní a dobrovolné. Za spolupráci předem děkuji.

1. Čtete	ANO - knihy, časopisy, noviny	NE		
2. Jste čtenář knih: pravidelný, příležitostný				
3. Čtete svým dětem?	ANO - pravidelně, jen občas	NE		
4. Vyprávíte svým dětem pohádky?	ANO	NE		
5. Navštívili jste s dětmi nějakou kulturní akce?	ANO - divadlo, loutkové divadlo, výtvarnou výstavu, koncert, jiné (prosím doplň)	NE		
6. Kupujete dětem knihy?			ANO	NE
7. Navštívili jste s dětmi městskou knihovnu?			ANO - pravidelně, jen občas	NE
8. Povídat si s dětmi o tom, co viděly, četly, zažily?			ANO	Ne
9. Četli Vám v dětství rodiče?			ANO - pravidelně, jen občas	NE
10. Vyprávěli Vám pohádky?			ANO	NE
11. Navštěvovali jste s rodiči nějaké kulturní akce?			ANO - doplň	NE
12. Četli jste si už jako malé děti?			ANO	NE
13. Jaká knížka byla vaše nejoblíbenější?				
14. Dostávali jste knihy jako děti?			ANO	NE
15. Myslíte si, že kulturnost (zájem o četbu, divadlo, výtvarné umění,...) je pro dnešního člověka důležitá?			ANO	NE
16. Sledují Vaše děti televizi, video, DVD....?			ANO	NE

17. Vybíráte programy, které Vaše děti sledují?	ANO	NE
18. Určujete čas, který smí Vaše dítě trávit u televizoru?	ANO	NE
19. Je sledování televize pro malé děti přínosné?	ANO	NE
20. Má vliv televize na rostoucí kriminalitu mládeže?	ANO	NE